

درس سوم: نابرابری‌ها و نامعادله‌ها

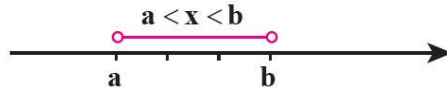
هرگاه a و b دو عدد حقیقی باشند، فقط یکی از حالت‌های " a بزرگ‌تر از b " یا " a کوچک‌تر از b " یا " a برابر با b " را خواهیم داشت.

چنانچه عدد حقیقی a منفی نباشد در این صورت $a > 0$ یا $a = 0$ است. در این حالت می‌نویسیم $a \geq 0$ و می‌خوانیم a بزرگ‌تر یا برابر با صفر است.

چنانچه a و b دو عدد حقیقی باشند، به طوری که a از b کمتر نباشد، در این صورت $a > b$ یا $a = b$ است. در این حالت می‌نویسیم $a \geq b$.

برای سه عدد حقیقی a و b و x به طوری که عدد دلخواه x بین اعداد a و b باشد ($a < b$) می‌نویسیم:

$$a < x < b$$

مثال ۱۴۳: متناظر با هر یک از ناحیه‌های مشخص شده روی محور، یک نابرابری بنویسید.

مثال ۱۴۴: درستی یا نادرستی هر یک از عبارت‌های زیر را بررسی کنید.

(الف) اگر $a + b > 0$ آنگاه، a و b هر دو مثبت‌اند.

(ب) اگر $ab > 0$ آنگاه، a و b هم‌علامت هستند.

(پ) اگر $\frac{ab}{c} < 0$ آنگاه، a ، b و c منفی هستند.

(ت) اگر $a^2 b < 0$ آنگاه، b منفی است.

مثال ۱۴۵: عبارت‌های کلامی را به صورت جبری بنویسید.

الف) ۳ برابر عددی منهای یک از ۷ بزرگ‌تر است.

ب) قرینه دو برابر عددی به‌علاوه ۳ از ۸ کوچک‌تر است.

مثال ۱۴۶: به دو طرف نابرابری‌های زیر، عددی را مانند نمونه اضافه کنید، آیا نابرابری باز هم برقرار است؟

$$\text{الف)} \quad -3 < 1 \xrightarrow{+3} -3 + 3 < 1 + 3 \rightarrow 0 < 4$$

$$\text{ب)} \quad -3 < 1 \xrightarrow{-7}$$

خاصیت ۱: اگر دو طرف یک نابرابری را با عددی مانند c جمع کنیم، نابرابری همچنان برقرار است؛ یعنی اگر:

$$a > b \Rightarrow a + c > b + c$$

مثال ۱۴۷: دو طرف نابرابری زیر را در عددهای مختلف ضرب کنید، آیا نابرابری‌ها تغییر می‌کنند؟

$$\text{الف)} \quad -7 > -9 \xrightarrow{\times 3}$$

$$\text{ب)} \quad -7 > -9 \xrightarrow{\times (-3)}$$

$$\text{پ)} \quad -7 > -9 \xrightarrow{\times 0}$$

خاصیت ۲: اگر دو طرف یک نابرابری را در عدد مثبتی مانند c ضرب کنیم، نابرابری همچنان برقرار خواهد بود؛ یعنی

اگر:

$$a > b \text{ و } c > 0 \Rightarrow ac > bc$$

خاصیت ۳: اگر دو طرف نابرابری $a > b$ را در عدد منفی c ($c < 0$) ضرب کنیم، در این صورت داریم:

$$ac < bc$$

* نابرابری $2x + 1 > 7$ را در نظر بگیرید؛ این نابرابری شامل متغیر x است و درجه نسبت به x با ۱ برابر است؛ در

این صورت به این نابرابری، **نامعادله یک مجهولی درجه اول** می‌گوییم.

در جدول زیر مقدارهای داده شده را به جای x قرار دهید؛ آیا در هر حالت نابرابری برقرار است؟

نامعادله	$x = -1$	$x = 2$	$x = 3$	$x = 4$	$x = 7$
$2x + 1 > 7$	$2(-1) + 1 > 7$ $\downarrow$ $-1 > 7$ نادرست				

مجموعه مقادیری که به ازای آنها، نامعادله به نابرابری درست تبدیل شود، **مجموعه جواب نامعادله** است.

مثال ۱۴۸: مجموعه جواب نامعادله $2x + 1 > 7$ را به دست آورید.

مثال ۱۴۹: مجموعه جواب نامعادله‌های زیر را مانند نمونه به دست آورید.

الف) $2x + 7 \geq 15$

ب) $\frac{x}{3} - \frac{1}{2} < \frac{x-1}{6}$

۱- علامت عددهای حقیقی a ، b و c را طوری تعیین کنید که نابرابریهای زیر برقرار باشد:

الف) $\frac{ac}{b^2} < 0$

ب) $\frac{a}{bc} > 0$

پ) $ab > 0$

ت) $\frac{a^2}{bc} > 0$

۲- مجموعه جواب نامعادلههای زیر را به دست آورید و سپس آن را به صورت مجموعه نشان دهید.

الف) $3(x - 1) \geq 2x + 1$

$$\text{ب) } \frac{2}{3}(x+7) - \frac{x}{4} \leq \frac{1}{2}(3-x) + \frac{x}{6}$$

$$\text{پ) } 2(x-3) + 5 < 5 - x$$

$$\text{ت) } \frac{y-3}{4} - 1 > \frac{y}{2}$$

$$\text{ث) } 3 - 2x \geq 5(3 - 2x)$$

$$\text{ج) } -2 - \frac{q}{4} \leq \frac{1+q}{3}$$

۳- اگر $a^2 > b^2$ آیا همواره می‌توان نتیجه گرفت، $a > b$ ؟

۴- اگر $a, b > 0$ و $a^2 > b^2$ ، نشان دهید $a > b$ (از اتحاد مزدوج کمک بگیرید).

۵- عبارتهای کلامی زیر را به زبان ریاضی بنویسید.

الف) اگر پول علی را سه برابر کنیم، حداقل ۳۰۰ تومان از دو برابر پولش بیشتر می شود.

ب) مجموع نصف عدد a و چهار برابر عدد b ، حداکثر ۶ واحد است.

۶- مجموعه جواب نامعادله های زیر را به دست آورید و حاصل را روی محور نمایش دهید.

الف) $2x + 1 \geq 5$

ب) $28 - 4x < 0$

پ) $0/1x - 0/3 < 0/5$